

Diyanet

İlmî Dergi

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dinî Yayınlar Genel Müdürlüğü

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Cilt: 48 • Sayı: 4 • Ekim - Kasım - Aralık 2012

KÂBU'L-AHBÂR VE RİVAYET TEFSİRİNDEKİ YERİ

Şaban KARASAKAL*

Özet:

Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için Asr-ı Saâdet'ten günümüze kadar birçok tefsir yazılmıştır. Kur'an Kur'an'la ve hadisle tefsir edilmeye, lügat, edebiyat, şiirle açıklanmaya çalışılmıştır. Hatta Tevrat ve İncil kaynaklı haberler de kullanılmıştır. Ancak bu haberler arasında bazı efsane ve uydurma haberlerin tefsirlere girdiği doğrudur. Buradan hareketle tefsirlerin efsanelerle dolu olduğunu iddia etmek doğru mudur? Bunların nakli câiz değil mi? Tefsirlere giriş noktası nedir? Kimler vasıtasıyla tefsirlere girmiştir? Ka'bu'l-Ahbâr'ın bu haberleri nakletmede konumu nedir? Bu çalışma benzer sorulara cevap bulabilmek için yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Yahudi, Hristiyan, İsrâiliyyât.

Ka'b al-Ahbar and Position in the Narrated Commentary

Abstract:

Several commentaries and interpretations from Asr al-Saadah have been written to help achieve an accurate understanding of the Qur'an. Interpretation of the Qur'an has been made through the use of both the Qur'an and hadith, with attempts to further explain and expand content through the use of glossaries, literature and poetry. Even information from the Torah and the Bible were used as sources. However, some of the inaccurate legends and information from these sources have made their way into the commentaries. Hence, starting from this point, is it acceptable to claim that the commentaries are full of legends and inaccuracy? Is it not permissible to replace or restructure them? At what point did they enter the commentaries? Who was placed in the

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

commentaries as a result? What is the position of Ka'b al-Ahbâr in regards to the inaccurate information? This study was conducted to help answer these questions, and the like.

Key Words: Qur'an, Jewish, Christian, İsrâiliyyât.

Giriş

Kur'an-ı Kerim, Mekke'de kültür bakımından gelişmemiş saf bir zihne sahip olan Araplara indirilmiştir. Onların zihinleri, kültür bakımından terakki etmiş milletlerin kafalarını karıştıran dinî ve felsefî akımlardan, problemlerden hiçbiri ile karışmamıştı. Araplar her ne kadar o kültürlerden habersizlerse de, o kültüre mensup insanlarla birlikte yaşıyorlardı.

Kur'an'daki kıssalarla Yahudi ve Hristiyan; kültürünün dayanağı olan Tevrat ve İncillerdeki kıssalar arasında, bazı benzerlikler bulunmaktaydı. Fakat bunun yanında muhteva ve tafsilat açısından farklılık arz etmekteydi. Kur'an-ı Kerim, olaylar, şahıslar ve mekân açısından teferruata girmekten; diğer kitaplar olaylar, şahıslar, mekân ve zaman hakkında en ince teferruatlara giriyorlardı. Araplar başlangıçta yazı ve ilim bakımından ileri bir durumda olmadıklarından, Kur'an'da anlatılan olaylar hakkındaki teferruatlı bilgiyi merak ediyorlardı. Bu bilgiyi de birlikte yaşadıkları Kitap Ehlerinden ve onların Müslüman olanlarından aldılar. Çeşitli sebeplerle alınan bu bilgiler sayesinde İsrâiliyyât dediğimiz Yahudi ve Hristiyan kaynaklı bilgiler İslam'a girmiş oldu.

İlk dönemlerde çok yeni bir tesiri olan İsrâiliyyâtla ilgili haberlerin Abdullah b. Abbas, Ebu Hüreyre, Abdullah b. Amr b. As, Abdullah b. Selam, Temim ed-Dârî (r.a.), Vehb b. Münebbih gibi şahısların etrafında döndüğü iddia edilmektedir. Bunlardan birisi de, Kâ'bu'l-Ahbâr'dır. Acaba İsrâiliyyât dediğimiz haber/bilgiler, tefsirlere bu zatlar vasıtasıyla mı girdi? Yoksa başka kişi ve sebepler de var mıdır? Varsa bu sebepler içerisinde bu zatların fonksiyonu nedir?

Müelliflerin ve müfessirlerin bu şahıslar hakkındaki görüşleri değişik olmuştur. Müsteşrikler başta olmak üzere bir kısım kimseler onları, İsrâiliyyâtın tefsirlere girişine en büyük âmil olarak gösterip, haklarında ithamlarda bulunurken, bir kısmı da onları sağlam ve güvenilir bulmuşlardır. Biz çalışmamızın giriş kısmında kısaca da olsa Arapların ehlikitapla ilişkileri, İsrâiliyyâtın tefsirlere geçişini kolaylaştıran âmilleri, İsrâiliyyâtı rivayet edenleri ve İsrâiliyyâtın olumsuz tesirlerini incelemeye çalışacağız.

Sonra da çalışma konumuz olan ve İsrâiliyyât üzerinde en çok töhmet altında bulunan Kâ'b'ul-Ahbâr'ın hayatı, ilmi şahsiyeti ve rivayet konusunda sika/güvenilir olup olmadığını incelemeye çalışacağız. Onun rivayet tefsirindeki yerini incelerken, bir nebze de olsa İsrâiliyyâtın manası, hükmü, İslam'a uyup uymaması açısından kısımlarını işleyeceğiz.

Kur'an-ı Kerim ve Diğer İlahi Kitaplarla Sıhhat Açısından Mukayesesi ve Araplarla Ehlikitabın İlişkileri

Kur'an, Allah tarafından elçisine gönderilen hak bir kitaptır. Başka bir ifade ile batılı müsteşriklerin iddia ettiği gibi Peygamberimizin kendi sözleri değil; bizzat Yüce Allah'ın Resûlüne vahy ettiği kelimadır. Kur'an, bunu birçok âyetinde değişik şekillerde dile getirmektedir: “Biz Nuh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik...”¹ “Sonra sana vahyettik.”² “Biz sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik.”³ “Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku...”⁴ “Bu Kur'an bana vahyolundu.”⁵

Kur'an'ın kaynağının Allah olmasının yanı sıra onun sonraki nesillere nakli de tevâtüren olmuştur. Nitekim Kur'an âyetleri Resûlullah döneminde hem ezberlenerek hem de yazılarak korunmuş, Resûlün vefatıyla sahabe tarafından cem edilmiş ve tek nüsha hâline getirilmiş ve o nüsha hiç değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Kıyamete kadar da değişmesi mümkün değildir. Çünkü onun korumasını⁶ Allah Teâlâ bizzat üstlenmiştir.

Bu iki özelliğe sahip olan Kur'an'ın indirildiği toplumun durumunu ve Kur'an'ın kabulünde bu durumun önemini Cerrahoğlu Hoca şöyle yorumlamaktadır: “Kur'an-ı Kerim, kültür bakımından gelişmemiş saf bir zihne sahip olan Araplara indirilmiştir. Onların zihinleri kültür bakımından terakki etmiş milletlerin kafalarını karıştıran dinî ve felsefî cereyanlardan hiçbirisi ile karışmamıştı. İşte Kur'an böyle saf hatta zihinleri boş diyebileceğimiz bir topluluğa inmiş ve ilk günden itibaren olduğu gibi kabul edilmişti. Eğer Kur'an-ı Kerim, Araplara inmeyip onlardan daha kültürlü bir topluluğa gelmiş olsaydı, o andan itibaren ona iman edenler tarafından taşınan fikirler o kitaba girebilirdi. Bundan dolayı Kur'an, bir kitap hâline gelinceye kadar bu durum bahis konusu olmamış; ancak söz konusu tehlike Kur'an'ın tefsirine girmiştir. Fakat o da, “Ben yabancıyım.” diye sırtırcasına kendini göstermiştir.”⁷

Başlangıçta Araplar yazı ve ilimde ileri bir durumda olmadıklarından, diğer kitap ehlerinden gelen haberlerin iyisini kötüsünü ayırt etmeksizin aldılar. İbn Haldun bu

1 Nisâ, 4/163.

2 Nahl, 16/123.

3 Şûrâ, 42/7.

4 Kehf, 18/27.

5 En'âm, 6/19. Kur'an'ın Allah'ın kelâmı ve vahiy mahsulü olması hakkında bkz. Yusuf, 12/3; Fâtır, 35/31; Ankebût, 29/45.

6 Hicr, 15/9.

7 Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, DİBY., Ankara 1988, I/120-121.

hususta şöyle der: “Bunların eserlerinde doğru kabul edilenlerin ve reddedilenlerin ayırd edilmeden toplanmış olmasının sebebi şudur: Araplar, ilahi kitapları olmayan bir kavimdir. Onlar göçebelik içine dalmışlar, okuma ve yazma da bilmiyorlardı. Kâinatın sebebi, hilkatın/yaratılışın başlangıcı, varlığın sırları gibi herkesin bilmek istediği şeyleri öğrenmek istedikleri zaman kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyanlara başvuruyorlardı. O çağda Araplar arasında yaşayan Tevrat ehli Yahudiler, Araplar gibi göçebe bir hayat yaşıyorlardı. Tevrat ehlinden olan avam ne biliyorsa, Arapların başvurdukları kimseler de ancak o derecede bilgi sahibi idiler. Bunların bir kısmı İslamiyet’i kabul ettikten sonra, İslam şeriatinin hükümleriyle hiç de ilgisi olmayan eski bildiklerini muhafaza ettiler.”⁸ İbn Haldun’un ve Cerrahoğlu’nun bu ifadeleri, Kur’an’ın tahrif edilemeyeşinin ana sebeplerinden birisi olarak onun saf bir topluma indirilmiş olmasından kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Kur’an’ın Allah kelamı olup naklinin de mütevâtir olmasına ve güntümüze kadar herhangi bir tahrife uğramadan gelmesine karşın, Tevrat ve İncil için aynı şeyleri söylemek güçtür. Tevrat ve İncil her ne kadar Allah’ın kelamı olsalar⁹ da, metinlerinin nakli Kur’an gibi mütevâtir olmayıp, o dinin salikleri tarafından nakledilmiş ve muhtevası tahrif edilmiştir ki Kur’an bu durumu, “Yahudilerden öyleleri var ki, kelimeleri yerlerinden kaydırıyorlar.”¹⁰ “Oysa bunlardan bir grup vardı ki, Allah’ın sözünü iştirirlerdi de düşünüp akıl erdirdikten sonra bile bile onu değiştirirlerdi.”¹¹ âyetleriyle ifade etmektedir.

Kur’an dışındaki kitaplardan, Tevrat ve İncil gibi kitaplar zamanımıza kadar gelememiştir. Bugün elde mevcut Tevrat ise Hz. Musa’ya gelen Tevrat değildir. Ondan çok sonraları yazılmış çeşitli müelliflere ait parçalardan meydana gelen anonim bir eserdir. İncil de böyledir. Yalnız müminler Hz. Musa’ya gelen Tevrat’a inanır. Tabii ki tahrif edilmiş olmasına rağmen mevcut Tevrat’ta Hz. Musa’ya gelen vahiylerden hiç bozulmayan kısımlar da olabilir. Ancak bizler, bozulan kısımların miktarını ve onların hangileri olduğunu bilemeyiz.¹² Kur’an, kendinden önceki kitapları tasdik ettiği¹³ gibi, inananlarından da onların Allah kelamı olduğuna inanmalarını ister.¹⁴ Hatta tasdik etmesi bir yana, bu kitapların tahriflerini de yeri geldikçe tashih etmektedir.¹⁵

8 İbn Haldun, *Mukaddime*, (çev. Zakir Kadiri Ugan), MEBY., İstanbul 1991, II/466-467.

9 Âl-i İmrân, 3/3; Mâide, 5/44, 46, 66, 67.

10 Nisâ, 4/46; Mâide, 5/13, 41.

11 Bakara, 2/75.

12 Tabbara, Afif Abdulfettah, *Kur’ân ve Modern İlim*, çev. Celal Yıldırım, Konya ts., s. 208-209.

13 Bakara, 2/41; Âl-i İmrân, 3/3; Nisâ, 4/47; Mâide, 5/46; Fâtır, 35/31; Ahkaf, 46/30; Saff, 61/6.

14 Bakara, 2/285; Nisâ, 4/136.

15 Örneğin: “Yahudi ve Hristiyan olandan başkası cennete girmeyecek dediler. Bu onların kuruntusudur. De ki: Doğru iseniz delilinizi getirin.” Bakara, 2/111.

Sonuç olarak gerek kaynak açısından gerekse nakil açısından sağlam olan Kur'an için, ilahi kaynaklı olmalarına rağmen, tahrif edilen bu kitapların bilgi kaynağı olması problemlidir. Kur'an'ın tefsiri konusunda bu kitapların bilgilerinden faydalanılması gerekli olmakla beraber, bunun nasıl ve ne ölçüde yapılması hususunda bir kriter tayin edilmelidir. Bunlardan faydalanma ve bunun ölçülerinin boyutu, ilgili hadislerle zikredilecektir.

İsrâiliyyât konusunun temelini tespit etmede Kur'an'ın ilk muhatapları olan Araplarla, İsrâiliyyâtın kaynağı durumunda olan ehlikitabın o dönemdeki ilişkilerine kısaca göz atmak faydalı olacaktır. Bu konuyu Yahudilerle ve Hristiyanlarla ilişkiler olmak üzere ikiye ayırarak inceleyeceğiz.

Arapların Yahudilerle İlişkileri

Arapların, cahiliye döneminde doğuya ve batıya yaptıkları yolculukları vardı. Nitekim Kureyşlilerin Kur'an'da ifade edildiği gibi¹⁶ biri Yemen'e, birisi de Şam'a olan iki ticari yolculukları bilinmektedir. Yemen ve Şam'da çoğunluğunu Yahudilerin oluşturduğu ehlikitaptan birçok insan bulunmaktaydı.¹⁷ Sadece Yemen ve Şam'da değil, Arap Yarımadasının çeşitli yerlerinde büyük-küçük cemaatler hâlinde yaşayan Yahudiler vardı. Kaynaklar Medine ve civarında, bölgenin ticaretini ellerinde bulunduran Yahudilerden bahsetmektedir. Medinelî Yahudiler kendi arasında bölümleri olan kabileler hâlinde yaşarlardı. Medine Arapları Evs ve Hazrec isminde iki büyük gruba ayrılmıştı. Hz. Peygamber tarafından kurulan Medine Site Devleti anayasasında dokuz Yahudi kabilesinden bahsedilmektedir. Fakat tarihçiler bunları Benu Kaynuka, Benu Nadr ve Benu Kureyza şeklinde üç grupta toplarlar. Bunlardan başka Hayber, Fedek, Teyma ve Vadi'l-Kura gibi kabileler de vardı. Ancak bunlar, Medine'ye uzak bölgelerde yaşıyorlardı.¹⁸

Mekke'de hemen hemen hiç Yahudi yoktu. Fakat onlara, bölgenin yıllık panayırlarında bilhassa Ukaz'da rastlanılırdı. Ukaz'da hem ticaret eşyası satarak hem de kendilerini gizli şeyleri bilen veya istikbalden haber veren kahin olarak tanıtmak suretiyle iyi para kazanmasını bilirlerdi. Ehlikitap olarak cahil ve kolay inanan bedeviler üzerinde hususi bir itibar sağlıyorlardı.¹⁹

Yahudiler, tüccar ve sanatkâr olmalarının yanında, kuvvetli bir kültüre de sahiptiler. Dinî merasimlerini ifa, şeriatlerinin hükümlerini ta'lim, Yahudi tarihini şifahi

16 Kureyş, 106/1-2.

17 Zehebî, Muhammed Hüseyin, *İsrâiliyyât fi't-Tefsir ve'l-Hadis*, Şam, 1985/1405, s. 22-23.

18 Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev., Salih Tuğ-Sait Mutlu, İstanbul 1969, I/405.

19 Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I/406.

de olsa tetkik ve müzakere için özel yerleri vardı ki, buralara “Beytu’l-Midrâs/İlim Evi”²⁰ ismi veriliyordu.

Yahudilerin ve Hristiyanların dinî bir kültürleri vardı. Bu iki kültürün, tefsire de belli ölçüde tesiri olmuştu. Yahudilerin kültürü Kur’an’ın da işaret ettiği²¹ gibi Tevrat’a ve oradan gelen hükümlere dayanıyordu. Müslümanlar ve Yahudiler Tevrat lafzını, Zebur ve diğerlerini de içine alan mukaddes kitaplara teşmil ediyorlardı. Tevrat’a muhtevası itibarıyla ahd-i kadim diye isim veriliyordu. Sonra üzerinden epey zaman geçince bu kitap Yahudi tarihini, teşriini vb. içine alan “Talmut” ismiyle²² tanındı.

Hz. Peygamber Medine’de tebliğ vazifesine hız verdiğinde zaman zaman Yahudileri İslam’a davet için onların beytü’l-midrâs’larına gidiyordu. Bu faaliyetler neticesi onlardan Abdullah b. Selam gibi bazıları samimi olarak İslam’ı kabul etmişlerdi.²³ Bedir Savaşından sonra aradaki ilişkiler soğuk bir havaya büründü. Bu tarihten sonra Yahudiler, Müslümanları ve Hz. Peygamber’i zor durumlara düşürmek için baş vurdukları oyunları sıklaştırdılar. Sokaklarda kadınlara sataşmaları neticesinde arada savaş çıktı ve Benû Kaynuka Medine’den sürüldü.²⁴ Hz. Peygamber’in Medine’ye hicreti Kureyşi rahatsız ettiği kadar Medineli Yahudileri de rahatsız etmişti. Bir bakıma siyasi, iktisadi vb. açılardan Müslümanların hakimiyetlerine giriyorlardı. Bu sebeplerden sosyal barışa dayalı olarak başlayan Müslüman-Yahudi ilişkileri, Benû Kaynuka, Benû Nâdir, Benû Kureyza Gazveleri ve Hayber’in fethi hadiseleriyle savaş safhasına giriyordu.²⁵ Bundan sonra Yahudilerin Müslümanlarla ilişkileri, daha ziyade yürüttükleri diplomatik faaliyetlerin yanı sıra, Müslüman camianın düşmanlarına yol gösterme şeklinde devam etmiştir.²⁶

Tevratın da ilahi kaynaklı bir kitap olması ve Kur’an’ın onların kitabını tıpkı kendisi gibi bir hidâyet vesilesi olarak göstermesi²⁷, geçmiş kitaplara Müslümanların inanma mecburiyetinin getirilmesi²⁸, Kur’an ve diğer ilahi kitapların özellikle kıssa-

20 Buhârî, Cizye, 6; İ’tisâm, 18; İkrâh, 2; Hudûd, 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/451.

21 Mâide, 5/44-45.

22 Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-Müfessirîn*, ys., 1986/1396, I/165-166.

23 İbn Asakir, Ebu’l-Kasım, Ali b. Hasan, *Tehzibu Tarih-i Dimeşk*, Beyrut 1987, V/447; Zehebî, *Tefsir*, I/184; Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur’ân Dili*, İstanbul 1982, VI/4336; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I/407-408.

24 Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I/409.

25 Hizmetli, Sabri, *İslam Tarihi*, Ankara 1995, s. 255.

26 Geniş bilgi için bkz. Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, V/3217-8.

27 Âl-i İmrân, 3/4; Mâide, 6/46.

28 Bakara, 2/136, 285; Nisâ, 4/136.

larda asgari müştereklerinin bulunması gibi etkenler, Yahudilerle Müslümanların kültürel açıdan da bir ilişki içerisine girmelerini gerektirmiştir. Özellikle Kur'an'da çok kısa olarak verilen eski milletlerin kıssalarının, Tevrat'ta çok teferruatlı bir şekilde ele alınması; Müslümanları bu konunun teferruatı için Yahudi bilginlerine/hıbrlerine danışmaya ve Tevrat'taki bilgileri almaya mecbur kılmıştır. Böylece Tevrat kaynaklı bilgiler Kur'an tefsirine girmeye başlamıştır.

Arapların Hristiyanlarla İlişkileri

Evensellik vasfına sahip olan Hristiyanlık, Yahudilik gibi Arap yarımadasının belirli yerlerinde toplanmamış, en ücra köşelerine kadar yayılmıştı. Hristiyanlığı yaymak için misyonerler canla başla çalışmaktaydılar. Bu yarımada Hristiyanlığın yayılmasına sebep olan âmiller, diğer dinlerinkine nazaran daha fazladır. Bu bakımdan Hristiyanlık Araplar arasında daha fazla yayılmıştır. Bu dinin yayılma sebeplerini ticaret, misyonerlik ve kölelik gibi üç mühim noktada toplayabiliriz.²⁹

Bu yayılma işinde kuzeyde büyük bir devlet olan Bizans'ın rolü elbette küçümsememez. Diğer yandan Bizanslılar Arap yarımadası sahillerinde kiliseler kurmuşlardır. Bizans'ın o dönemde Hristiyanlığı benimsemiş olan Habeşistan ile olan ticari ve siyasi ilişkilerinin Araplar üzerindeki tesiri çok olmuştur.³⁰

Arabistan'a giren misyonerler, cahiliye Araplarına nispetle ilim, tıp, mantık gibi ilimlerde ileri ve insanlara tesir etme kabiliyetlerine sahip olduklarından bazı kabile reislerinin hastalıklarına deva bulmak suretiyle, onların himayelerine girip aynı zamanda o reisi de kendi dinlerine sokabiliyorlardı. Kabile hayatının hüküm sürdüğü yerlerde, o kabile mensupları da reislerine tâbi olup Hristiyan oluyorlardı.³¹

Mekke'de çok az sayıda Hristiyan vardı. Tahsilini papazların yanında muhtemelen Suriye'de yapan ve hatta İncil'in el yazmalarına sahip olduğu zannedilen Varaka b. Nevfel hariç Hristiyanların hemen hepsi köle idi. Hicretten önce Mekke'de 20 kişi kadar bir Hristiyan delege heyetinin, Hz. Peygamber'in huzuruna çıktığı ve Kur'an tilavetini dinledikten sonra İslam'ı kabul ettikleri rivayet edilir. İslam'a girmeden önce okumuş, tecrübeli ve seyahatleriyle meşhur bir adam olarak bilinen Temim ed-Dârî de, aslen Yemenli bir Hristiyan aileye mensuptu. Hz. Peygamber uzak yerlerdeki Hristiyanlarla, bazen mektupla da iletişim kurmuştur. Örneğin "Hz. Peygamber'in, Necran Hristiyanları"na gönderdiği bir mektup elimizde mevcuttur.³²

29 Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara 1985, s. 26.

30 Cevad Ali, *Tarihu'l-Arab Kable'l-İslam*, Bağdat 1377/1957, III/176.

31 Cevad Ali, *Tarihu'l-Arab*, VI/55.

32 Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I/439.

Kur'an'da Hz. İsa, annesi Meryem, kitapları İncil ile Hristiyanlardan ve onların Allah mefhumu hususunda içine düştükleri sakat inançtan tafsilatıyla bahsedilir.³³ Tıpkı Tevrat'ın olduğu gibi, İncil'in de ilahi kaynaklı bir kitap olması ve Kur'an'ın Hristiyanların kitabını tıpkı kendisi gibi bir hidayet vesilesi olarak göstermesi³⁴, geçmiş kitaplara Müslümanların inanma mecburiyetini getirmesi³⁵, bu dinin salikleri ile Müslümanlar arasında Yahudiler kadar olmasa da bir ilişkinin olmasını gerekli kılmıştır.

Hristiyan kültürü Kur'an-ı Kerim'in de işaret ettiği gibi önemli oranda İncil'e dayanır. Hristiyanlarca muteber olan ve peygamberlerin hayat hikayelerini ve bunun gibi olayları anlatan İncillere "ahdi cedid" denilir. Hz. İsa'dan sonraki haber, kıssa ve malumatları ihtiva eden İncillerin Hz. İsa'dan alındığının kabul edilmesi ve Hristiyan kültürünün kaynaklarından birini oluşturması tabiidir. Hristiyanlarca mukaddes olan ve Tevrat'la İncil'i ihtiva eden kitaplara "ahdi kadim ve ahdi cedid" ismi verilir.³⁶

Kur'an-ı Kerim ve diğer ilahi kitapların sıhhat açısından mukayesesi ve Araplarla ehlikitabın ilişkilerinden kısaca bahsettikten sonra, çalışmamızın bu noktasında, isrâilî rivayetlere kaynaklık vazifesini gören şahısların isimlerini zikredip Kâ'bu'l-Ahbâr'ın hayatı ve ilmî şahsiyetinden bahsedeceğiz.

Tedvin devrinden önceki dönemlerde israilî rivayetler bazı isimler etrafında dönmüştür. Bunlar sahabeden, tabiinden ve onlardan sonraki nesillerden olmak üzere üç kısma ayrılır. Bunlar da sahabilerden Abdullah b. Abbas, Ebu Hureyre, Abdullah b. Amr b. As, Abdullah b. Selam ve Temim ed-Dari; tabiilerden Kâ'bu'l-Ahbâr ve Vehb b. Münebbih; sonrakilerden de Abdulmelik b. Abdulaziz b. Cüreyc, Kelbi ve İbn İshak şeklinde zikredilmektedir.

İsrâiliyyât konusunu genel olarak verdikten sonra tabiinden Kâ'bu'l-Ahbâr'ın hayatı, isrâiliyyâtta ve rivayet tefsirindeki yeri konusuna geçebiliriz.

Kâ'bu'l-Ahbâr'ın Hayatı

Aslen Yemen Yahudilerinden³⁷ olan Kâ'b'ın künyesi Ebu İshak'tır.³⁸ Yemenli

33 Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrâiliyyât*, Ankara ts., s. 42. Konuyla alakalı ayetler için bkz. Bakara, 2/87; 253; Âl-i İmrân, 3/45, 52, 65, 84; Nisâ, 4/157, 171; Mâide, 5/46, 110; Meryem, 19/16, 27; Tevbe, 9/30; Hac, 22/17.

34 Âl-i İmrân, 3/4; Mâide, 6/46.

35 Bakara, 2/136, 285; Nisâ, 4/136.

36 Zehebî, *Tefsir*, 1/166.

37 Askalanî, İbn Hacer Şihabuddin Ahmed b. Ali, *Tehzibu'l-Tehzib*, Beyrut 1993/1413, IV/595; İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, Beyrut ts., VII/445.

38 İbn Ebi Hatim, Ebu Muhammed er-Razi, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, Beyrut 1952/1372, VII/161; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, VII/445.

Zi'l-Kilâ' da denilen³⁹ Zû Ruayn ailesinden olup⁴⁰ ikinci tabaka muhadramun⁴¹ dandır.⁴² Asıl isminin Ebu İshak Kâ'b b. Mâtû' b. Heynû'(Heysû') olduğu söylendiği gibi,⁴³ Amr b. Kays b. Ma'an b. Ceşm b. Abdüşşems b. Vâil b. Avf b. Cemher b. Katn b. Avf b. Züheyr b. Eymen b. Hımyer b. Sebe' el-Himyeri olduğu ve "Kâ'bu'l-Ahbâr" olarak meşhur olduğu da kaynaklarda ifade edilmektedir.⁴⁴

İslam Ansiklopedisinde M. Schmitz "Kâ'b" maddesinde onun ismiyle ilgili şu bilgilere yer verir: "Lidzbarski onun adının aslında İbranice olup 'Akîba veya Ya' kub olduğunu fakat bilahare Arapça Kâ'b ismine çevrildiğini tahmin etmektedir. İlahiyat sahasında ve bilhassa Kitab-ı Mukaddes üzerindeki bilgisi dolayısıyla Kâ'bu'l-Ahbâr veya Kâ'bu'l-Habr (Haham Kâ'b) diye isimlendirilmiştir. Habr veya hıbr, Babil Yahudilerinde "Rabbî'den sonra gelen ilmî bir ünvan olan "Hâber" kelimesinden alınmıştır. Harizmi de bunu Arapçadaki âlim manasına bir Yahudi unvanı olarak göstermektedir."⁴⁵

Hakkında müspet-menfi birçok sözün söylendiği Kâ'b, Müslüman olmadan önce Yemen'de yaşamaktaydı.⁴⁶ Cahiliye döneminde yaşamış⁴⁷, peygamber zamanını idrak etmiş, fakat kendisini hiç görmemiştir.⁴⁸ Hz. Ebubekir'in zamanında veya meşhur olan görüşe göre Hz. Ömer'in hilafeti (hicri 17 senesi) döneminde⁴⁹ Müslüman olmuştur.⁵⁰

Kâ'bu'l-Ahbâr'ın Müslüman oluşu tabakat kitaplarında şu şekilde nakledilmektedir: İbn Abbas, Kâ'b'a: "Resûlullah ve Hz. Ebubekir zamanında Müslüman olma-

39 İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, IV/595.

40 İbn Ebi Hatim, *Kitabu'l-Cerh*, VII/161; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, IV/595; İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, VII/445.

41 Muhadram: Hem cahiliye hem de asr-ı saadet dönemini idrak edip de Resûlullah'ı göremeyen Müslümanlara verilen isimdir. Bkz. Naim, Ahmed, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, DİBY., Ankara 1984, (Mukaddime), I/32, 34.

42 İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, IV/595.

43 Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddin, *Tehzibu'l-Esmâ ve'l-Luğa*, Beyrut ts., II/68; Cerrahoğlu, *Tarih*, I/131.

44 Nevevî, *Tehzibu'l-Esmâ*, II/68.

45 Schmitz, M., "Ka'b", İslam Ansiklopedisi, MEBY., İstanbul 1978, VI/2-3.

46 Nevevî, *Tehzibu'l-Esmâ*, II/69.

47 İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, IV/595.

48 Nevevî, *Tehzibu'l-Esmâ*, II/68; Schmitz, "Ka'b", VI/3.

49 Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 95; Schmitz, "Ka'b", VI/2.

50 Ahmed b. Hanbel, *Kitabu'l-İlâ ve Ma'rifeti'r-Ricâl*, thk. Talat Koçyiğit-İsmail Cerrahoğlu, İstanbul 1987, 11/51; Nevevî, *Tehzibu'l-Esmâ*, II/69; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, IV/595; İbn İmad, Ebi'l-Kilâ' Abdulhayy Hanbelî, *Şezerâtu'z-Zeheb fi Ahbâri Men Zeheb*, Beyrut 1988/1409, 1/40; Cerrahoğlu, *Tarih*, I/131.

yıp da Hz. Ömer zamanında Müslüman olmaya seni sevk eden şey nedir?” deyince, Kâ'b da: “Babam benim için Tevrat'tan bir kitap yazdı ve onu bana vererek “Bununla amel et.” deyip kitabı mühürlendi ve mühürü açmamamı söyledi. Vakti gelince İslam'ın yayıldığını duydum ve kendi kendime: “Umulur ki, baban bir ilmi senden gizlemiştir. Onu oku” deyip mühürü açtım. Orada Muhammed'in ve ümmetinin vasıflarını buldum ve Müslüman oldum.” demiştir.⁵¹

Hz. Ömer'in hilafeti zamanında Yemen'den Medine'ye gelip yerleşmiş, öncele-ri Medine'de, daha sonra da ölünceye kadar Şam'da ve Hıms'da ikamet etmiştir.⁵² Kâ'b'ın Müslüman olduğu dönem, İslam'ın siyasi otoritesinin çevre ülkeler tarafından kabul edildiği ve hızla yayıldığı İslam Tarihi'nin en parlak devresi olan Hz. Ömer'in hilafeti zamanına rastlar. Kâ'b, Hz. Ömer döneminde gerçekleştirilen savaşlara katılmış⁵³, Kudüs'ün fethinde Hz. Ömer onu beraberinde götürmüştür.⁵⁴

Ahmed Emin, Hz. Ömer (r.a.) döneminde bazı siyasi olaylarda ve Hz. Ömer'in şehadetinde Kâ'b'ın parmağı olduğunu iddia etmektedir. Kâ'b, Hz. Ömer'in şehadetinden üç gün önce ona gelmiş ve aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir: Kâ'b, “Üç gün içerisinde öldürüleceksin” deyince, Hz. Ömer: “Nerden biliyorsun?” demiştir. O da: “Allah'ın kitabı Tevrat'ta buluyorum” cevabına, Hz. Ömer: “Sen, Ömer b. Hattab'ı Tevrat'ta mı buluyorsun?” diye sormuştur. Kâ'b da “Hayır vallahi, ismini değil, fakat sıfatını, hilyeni ve ölümünü buluyorum.” demiştir.⁵⁵

Zehebî, bu rivayetin sahih olmadığını söyleyerek delilleriyle Kâ'b'ın, Hz. Ömer'in şehadetinde bir dahil olmadığını söylemektedir.⁵⁶ Nitekim rivayetlere göre o dönemde Suriye'de umumi vali olan Muaviye, muallim ve müşavir olarak kendisini sarayına almıştır.⁵⁷

Kâ'b'ın, Hz. Ömer zamanındaki hayatı ile ilgili bilgiler bu kadar olmakla beraber Hz. Osman döneminde ise, “Onun hasımları ile arasındaki mücadelede Kâ'b'ın, faal bir surette halifenin tarafını tuttuğu”⁵⁸ şeklindeki bir bilgiye ve ölümü hakkında habere sahibiz. Bu habere göre Kâ'b, Hz. Osman'ın halifeliliğinin sonlarında⁵⁹ bir gazveye

51 İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, VII/445-446.

52 İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, VII/444; Zehebî, Muhammed Hüseyin, *Kitabu Tezkireti'l-Huffâz*, Beyrut ts., I/52; Zehebî, M., Hüseyin, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrut 1990/1410, III/49.

53 Zehebî, *A'lâm*, III/49; Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 95.

54 Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülâk*, Beyrut 1987/1407, IV/438-439.

55 Ahmed Emin, *Fecru'l-İslâm*, ys., 1975, s. 161; Zehebî, *Tefsir*, I/189 vd.; Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 98 vd.

56 Zehebî, *Tefsir*, I/89.

57 Schmitz, “Ka'b”, VI/3.

58 Schmitz, “Ka'b”, VI/3.

59 İbn Ebi Hatim, *Kitabu'l-Cerh*, VII/161; Zehebî, *A'lâm*, III/491.

katılma esnasında⁶⁰, otuz iki veya otuz dört senesinde⁶¹, bir diğer rivayete göre ise otuz beş senesinde⁶² Hıms'ta vefat etmiş ve burada defnedilmiştir.⁶³ Ancak başka bir rivayete göre de Hıms'ta değil Şam'da vefat edip orada defnedilmiştir.⁶⁴ Kâ'b vefat ettiği yerde yüz dört yaşındaydı.⁶⁵

İlmî Şahsiyeti

Kâ'bu'l- Ahbar, Müslüman olmadan önce Yahudi bilginlerinden biriydi. Bu özelliği İslam'a girdikten sonra da kendisini hissettirmiştir. Kâ'b, Arapların ehlikaptan rivayette bulunan ravilerinin en eskilerindedir. Kitab-ı Mukaddes üzerindeki bilgisi dolayısıyla hıbr (bilgin ve dinde lider kişi) şeklinde Kâ'bu'l- Ahbar veya Kâ'bu'l- Hıbr⁶⁶ diye isimlendirilmiştir.

Kâ'b eski kitapları ve onlarla ilgili şifahi rivayetleri gayet iyi biliyordu. Onun en çok bu yönü övülmüştür.⁶⁷ Kaynakların ifadesine göre Ebu'd-Derda, Kâ'b'ı kastederek, "O'nun çok bilgili olduğunu ve gerek bilgisi gerekse güvenilirliği hususunda herkesin ittifak ettiğini" ifade etmektedir.⁶⁸

Kâ'b'ın ilminin çokluğunu ifade eden başka haberler de bulunmaktadır. Onun hakkında Muaviye: "Kâ'b'ın yanında denizler kadar ilim vardır." derken⁶⁹; "Abdullah b. Selam ve Kâ'bu'l-Ahbâr'dan daha âlim kimse var mıydı?" şeklinde Vehb b. Münebbih'e bir soru sorulunca kendisini kastederek, "Her ikisinin ilmini ve diğer ilimleri cemedan birini biliyorum. O mu yoksa diğer ikisi mi daha âlimdir?" şeklinde cevap vermiştir.⁷⁰ Vehb'in bu ifadesi de Kâ'b'ın ilminin derinliğini dolaylı olarak göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Hakkında "İlmin kabı idi"⁷¹ denilen Kâ'bu'l-Ahbâr'ın ilmî otoritesi için İbn Hacer: "Kâ'b'ın büyük bir ilmi vardı. O, Yahudi medeniyeti ve İslam medeniyeti hakkında büyük bir bilgiye sahipti. Kâ'b'ın ilminin çokluğu hakkında sahâbeden bazılarının övgüleri vardır. Bunlardan biri olan Ebu'd-Derda, Kâ'b hakkında "İbn

60 Nevevî, *Tehzîbu'l-Esmâ*, II/69.

61 Nevevî, *Tehzîbu'l-Esmâ*, II/69; Schmitz, "Ka'b", VI/3.

62 İbn İmâd, *Şezerâtu'z-Zehab*, I/40.

63 Nevevî, *Tehzîbu'l-Esmâ*, II/69; Zehebî, *A'lâm*, III/491; İbn İmâd, *Şezerâtu'z-Zehab*, I/40.

64 Schmitz, "Ka'b", VI/3.

65 İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Esmâ*, IV/595.

66 Schmitz, "Ka'b", VI/2.

67 Zehebî, *Tezkire*, I/52; Kevserî, Muhammed Zahid, *Makalâtu'l-Kevserî*, Kahire ts., s.37.

68 Nevevî, *Tehzîbu'l-Esmâ*, II/68-69; Schmitz, "Ka'b", VII/2.

69 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/265.

70 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/54.

71 Zehebî, *A'lâm*, III/491.

Hamiri, çok ilim sahibidir” der. Muaviye de onun ilmi hakkında, “Dikkat edin! Ebu’d-Derda hâkimlerdendir. Amr b. As da onlardan birisidir. Dikkat edin! Kâ’bu’l-Ahbâr âlimlerden birisidir. Onun denizler kadar ilmi vardır.”⁷² demektedir.

Kâ’bu’l-Ahbâr’ın rivayet tefsirindeki yerine geçmeden önce rivayet tefsiri, isrâiliyyât ve kısımları hakkında kısaca bilgi vermekte fayda mülâhaza ediyoruz.

Rivayet Tefsiri

Bilindiği gibi tefsir rivayet ve dirayet⁷³ tefsiri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Kur’an-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in sünneti, sahâbe ve tâbiûn sözlerine dayanan tefsir çeşidine “rivayet tefsiri” denildiği gibi, “naklî tefsir” veya “me’sur tefsir” de denilmektedir.⁷⁴ Başlangıçta rivayetle başlayan bu tefsir çeşidi, Hz. Peygamber’den itibaren sonraki nesillere intikal etmiştir. Ancak tedvin edilen rivayetler beraberinde, uydurma haberlerin çokluğu, isrâiliyyâtın girişi, isnatların hazfî gibi bazı zaafları da⁷⁵ beraberinde getirmiştir.

İsrâiliyyât, Kısımları ve İsrâiliyyâtı Rivayet Etmenin Hükümü

İsrâiliyyât kelimesi, İbranice bir kelime olup “İsrâil” kelimesinin çoğuludur. “Kul” manasına gelen “İsrâ” ile, Allah manasına gelen “îl” kelimesinden oluşur ve “Allah’ın kulu” anlamındadır.⁷⁶ Ayrıca isrâil rivayetlere göre Hz. Yakub’un ismi ve lakabıdır.⁷⁷ Hz. Yakup da Kur’an’da zikredilen meşhur on iki Yahudi boyunun atasıdır.⁷⁸ Kur’an-ı Kerim Yahudilerden çoğunlukla, “Benû İsrâil/İsrâiloğulları” şeklinde kırk dokuz yerde⁷⁹ bahseder.

Bu kelime sonuna nispet yâsi eklenmek suretiyle tefsir terminolojisinde “Yahudilere nispet edilen kıssa veya hadise” manasına gelmektedir. Dar manasıyla tefsire girmiş Yahudi kültürünü ifade etmesine rağmen, genel manada, “İslam’a ve özellikle tefsire girmiş olan Yahudi, Hristiyan ve diğer dinlere ait kültür kalıntılılarıyla dinin gerek lehine gerekse aleyhine uydurulup, Hz. Peygamber’e ve onun arkadaşlarına ve müteakip nesillere izafe edilen her türlü haber” isrâiliyyât kelimesinin anlam alanın-

72 İbn Hacer, *Tehzib*, IV/595; VIII/440; Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 96.

73 Bkz., Zehebî, *Tefsir*, I/255; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul ts. I/108. Cerrahoğlu, *Usûl*, s. 230.

74 Bilmen, *Tefsir Tarihi*, I/109 vd.; Çiçek, *Yakup Tefsir Usûlü*, Sofya 1995, s. 104.

75 Rivayet tefsirindeki bu zaaflar hakkında geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Tefsir*, I/169-198; Ahmed Emin, *Fecru’l-İslâm*, s. 300-301; İbn Haldun, *Mukaddime*, s. 383-384; Cerrahoğlu, *Tarih*, I/123.

76 Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 19; Erzen, Fezzullah, *Levâmi’ul-Cevâhir bi İsnâ Aşere Fennen Yücâhir*, ysz., 1996/1417, II/421.

77 Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, İstanbul 1304, IV/1006.

78 Bakara, 2/136; Âl-i İmrân, 3/84; Nisâ, 4/163.

79 Örneğin bkz. Mâide, 5/78; İsrâ, 17/4; Neml, 27/76.

dadır. Kısaca İslam'a yabancı olan herşey bu kelimenin bünyesinde mütalaa edilmedir. Diğer dinlere nispetle Yahudilikten gelen haberler ve Müslümanların onlarla teması daha fazla olduğu için, bu kelimenin Yahudilere tahsisi uygun görülmüştür. Başka bir ifade ile bu ifadenin kullanılması, Müslümanların Yahudilere ait haberleri, Hristiyanlar ve diğer milletlerin kültürüne tercihinden ve Yahudilerden yapılan nakillerin çokluğundan kaynaklanmaktadır.⁸⁰

İsrâiliyyâtın Kısımları

İsrâiliyyâtı çeşitli yönlerden sınıflandırmak mümkündür. Tefsir usulü ile ilgili kitaplarımız isrâiliyyâtı çeşitli yönlerden kısımlara ayırmışlar ve bununla ilgili örnekleri vermişlerdir. İsrâiliyyât 'senedi', 'haberlerin konusu' ve 'İslam'a uyup uymaması' açısından bir tasnife tabi tutulmuştur. Sened açısından, sened ve metnin sahih, zayıf ve uydurma olması; haberlerin konusu açısından, inanç, ibadet-ahkam ve vaaz-nasihât kısımlarına; İslam'a uyup uymaması açısından da makbul, merdud ve meskutan anh şeklinde alt kısımlara ayrılarak incelenmiştir.⁸¹

İslam'a uyup uymaması açısından isrâiliyyâtı, İslam'a uygun olan isrâiliyyât, İslam'a uymayan isrâiliyyât; tasdik ve tekzib edilmeyen isrâiliyyât şeklinde üç kısma ayırmak mümkündür.

İslam'a Uygun Olan İsrâiliyyât

Bu kısımdaki isrâiliyyât, İslam tarafından makbul sayılan haberlerdir. Bundan maksat, sahih sened ve metinlerle muteber hadis kitaplarında yer almış olan haberlerdir. Yani Hz. Peygamber'in, sahabenin veya onlardan sonra gelen nesillerin, eski milletlerin daha ziyade dinî kültürlerine ait olarak haber verdikleri ve anlattıkları şeylerdir. Normal olarak Kur'an-ı Kerim'de çeşitli hallerinden bahsedilen eski millet ve kavimlere dair gerek Hz. Peygamber'in ve gerekse ondan duyarak sahabenin nakletmiş olduğu tefsir ve açıklamalar bu kısmın içine girer.⁸²

Kabul edilen isrâiliyyâta şu örneği verebiliriz. "Ebu Said el-Hudri'nin rivayeti-ne göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde arz tandırda pişirilen bazlama ve pide gibi olur. Cebbar olan Allah, onu herhangi birinizin yolculukta bazlamasını (tandıra koyup pişirinceye kadar) evirip çevirdiği gibi cennet ahali için bir misafir yemeği olmak üzere eliyle evirip çevirir." buyurdu. Bu sırada Yahudiler-

80 Bkz. Zehebî, *Tefsir*, I/165 vd.; Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 19 vd; Cerrahoğlu, *Tarih*, I/120.

81 Na'na', Remzi, *İsrâiliyyât ve Eseruha fi Küttübi't-Tefsir*, Beyrut, 1970/1390, s. 76 vd; Zehebî, *Tefsir*, I/179; Cerrahoğlu, *Tarih*, I/126. Ebu Şehbe, Muhammed b. Muhammed, *el-İsrâiliyyât ve'l-Mevdûât fi Küttübi't-Tefsir*, ys.,ts. s. 106 vd; Karasakal, Şaban, *İsrâiliyyâtın Tefsire Girişi*, (Yayınlanmamış YL. Tezi), Danş. Doç. Dr. Necati Kara, Van 1997, s.10vd.

82 Bkz. Zehebî, *Tefsir*, I/179; Cerrahoğlu, *Tarih*, I/126; Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, s. 9.

den birisi geldi ve: “Yâ Ebe’l-Kasım, Rahman olan Allah, seni mübarek kılsın, cennet ahalisinin kıyamet günü yol azığının ne olduğunu sana haber vereyim mi? deyip Resûlullah’ın dediği gibi “Arz bir tek bazlama olur.” deyince, Resûlullah bizlere baktı ve sonra dişleri görününceye kadar güldü. Sonra Yahudi tekrar sana cennet ahalisinin ekmeklerinin katığını da haber vereyim mi? Onların katığı “bâlâm” ve “nun”dur deyince, sahabiler “Bunlar nedir?” diye sordular. Yahudi ise öküz ile balıktır. Bu iki hayvanın çiğnerinin (en nefis ve çiğere asılı) münferit bir parçasından yetmiş bin kişi yiyecektir.”⁸³ dedi.

İslam’a Uymayan İsrâiliyyât

Bu çeşit isrâiliyyâta ‘merdud isrâiliyyât’ da denilmektedir. Bu kısma giren isrâiliyyât, -hangi konuya ait olursa olsun- İslam’ın esasları (inanç ve ibadetler) ile tenakuz hâlinededir. Bu tür isrâiliyyâtı aklen ve naklen kabule imkân yoktur; fakat bu tür isrâiliyyât da tefsirlerimize girebilmiştir. Bu haberler bir şahıs veya kaynaktan alınırken üzerinde ekseriya düşünülmemiştir.⁸⁴

İslamiyete uymayan isrâiliyyât çeşidine bir örnek verecek olursak; “Avc b. Unuk isimli dev yapılı adam rivayetlere göre, Hz. Nuh’tan önce de vardı ve tufanda ölmedi. Hz. Musa zamanına kadar yaşadı. Avc, inatçı, kâfir ve zalim biriydi. Annesi Âdem kızı Anak bunu zina mahsûlü olarak dünyaya getirmişti. Boyu çok uzun olduğu için okyanusların dibinden balığı tutar ve bu avları güneşin merkezinde kızartırdı. Bu adam gemide olan Hz. Nuh’a, bu küçük çanak nedir, neye yarar? gibi sözler söyleyerek onunla alay ederdi.”⁸⁵

Tasdik ve Tekzib Edilemeyen İsrâiliyyât

Bu tür isrâiliyyât çeşidi de, ne kabul edilir ne de reddedilir. Çünkü bu rivayetler İslam’a zıt olmadığı gibi, sahih naslarla da desteklenmemektedir. İsrâiliyyâtın en yaygın çeşidi bu olup tefsirlerimizde bol miktarda bulunmaktadır. Bunun sebebi ise Hz. Peygamber’in, “Ehl-i kitab’tan haber alın, bunda bir beis yoktur.”⁸⁶ şeklindeki beyanlarıdır.⁸⁷

83 Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Cami’u’s-Sahih*, İstanbul 1992, Rikâk, 44; Müslim, Müslim b. Haccac, *Cami’u’s-Sahih*, İstanbul 1992, Sıfatu’l-Münafıkîn, 30. Ayrıca makbul isrâiliyyât ilgili hadisler için bkz., Müslim, Fiten, 119; Tirmizi, Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizi*, İstanbul 1992, Fiten, 66; Ebu Davud, Süleyman b. Eşas, *Sünen-i Ebi Davud*, İstanbul 1992, Melahim, 14-15; İbn Mace, Muhammed b. Yezid, *Sünen-i İbn Mace*, İstanbul 1992, Fiten, 33; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/373-374, 413, 417, 418.

84 Bkz. Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 50; Zehebî, Tefsir, 1/179; Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, s. 14.

85 Taberî, Muhammed b. Cerir, *Câmi’u’l-Beyan an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, Beyrut 1987/1402, XII/37; İbn Esir, İzzuddin, *el-Kamil fi’t-Tarih*, Beyrut ts., 1/72.

86 Buhârî, Enbiyâ, 50; Müslim, Zühd, 72; Tirmizi, İlim, 13; İbn Mace, Mukaddime, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/39.

87 Bununla ilgili daha geniş bilgi için çalışmamızın “İsrâiliyyâtı rivayet etmenin hükmü” kısmında verilecektir.

Bakara sûresinde geçen inek boğazlanması, Nemrud'un ordularının helak edilmesi ve Karun'la ilgili isrâîli haberler bu kısma verilebilecek olan örneklerdir. Mesela, "Bir zamanda Musa kavmine: "Allah size bir inek boğazlamanızı emrediyor."⁸⁸ âyetinin tefsiri münasebetiyle kitaplarda şöyle bir habere yer verilmektedir: İsrâîloğulları arasında son derece zengin bir adam vardı. Bu adamın bir kızı ve aynı zamanda fakir, muhtaç bir de yeğeni vardı. Yeğeni amcasından kızını istedi. Fakat kızın babası fakir olması sebebiyle kızını yeğenine vermek istemedi. Genç buna kızdı ve: "Vallahi amcamı öldüreceğim ve kızıyla evleneceğim. Malını alıp diyetini yiyeceğim." dedi. Amcasının yanına vardı ve civarda bulunan bir ticaret kervanına kadar gitmesi hususunda onu ikna etti. İki kişi birlikte bir gece vakti yola koyuldular. Genç yolda amcasını öldürdü. Geri dönüp geldi. Sabah olunca amcasının nerede olduğunu bilmiyormuş ve onu arıyormuş gibi bir tavır takındı. Ticaret kervanındaki adamlara varıp, "Amcamı siz öldürdünüz, diyetini verin." diyerek başına toprak saçıp ağlamaya, üstünü başını yırtmaya, bağırıp çağırmaya başladı. Olayı Hz. Musa'ya aksettirdiler. Hz. Musa onları diyet ödemeye mecbur etti. Fakat "Biz diyet vermekten çekinmiyoruz. Bu basit bir şeydir. Fakat katil olarak itham edilip kınanmaktan korkuyoruz." diyerek, Hz. Musa'nın gerçek suçluyu tespiti hususunda Allah'a yalvarmasını istediler. "Hani siz bir kimse öldürmüştünüz de, onun (katili) hakkında birbirinizle atışmıştınız."⁸⁹ âyetinde dile getirilmektedir.⁹⁰

İsrâîliyyâtı ve kısımlarını bu şekilde zikrettikten sonra, şimdi de, İsrâîliyyâtın naklini yasaklayan ve izin veren hadislerin ışığında İsrâîliyyâtı rivayet etmenin hükmünü kısaca inceleyeceğiz.

İsrâîliyyâtı Rivayet Etmenin Hükmü

İsrâîliyyâtı nakletmenin hükmü ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den gelen hadislerin bazıları, isrâîliyyâtın nakline cevaz verirken; diğer bazıları da şiddetle yasaklamaktadır. Şimdi bu zıt rivayetlerden önce Yahudi ve Hristiyanlardan haber naklini yasaklayan hadisleri daha sonra da cevaz veren hadisleri zikredeceğiz.

88 Bakara, 2/67.

89 Bakara, 2/72.

90 Sabuni, Muhammed Ali, *Muhtasarı Tefsiri İbn Kesir*, İstanbul ts., I/76; Goldziher, Ignaz, *Mezahibu't-Tefsiri'l-İslami*, Arapçaya çev. Abdulhalim en-Neccar, Kahire 1995/1374, s. 115. Bununla ilgili daha başka örnekler için bkz. İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Beyrut 1966, I/8; Zehebî, *İsrâîliyyât*, s. 61 vd.; Kâsımî, Muhammed Cemaluddin, *Mehâsinu't-Te'vil*, Mısır 1376, I/40 vd.; Cerrahoğlu, *Usûl*, s. 251.

İsrâiliyyâtın Naklini Yasaklayan Hadisler

İslam'ın birinci kaynağı Kur'an-ı Kerim, birçok defa Yahudi ve Hristiyanların ellerinde mevcut olan mukaddes kitaplarını tebdil ve tağyir ettiklerini, “Yahudilerden öyleleri var ki, kelimeleri (Allah tarafından) konuldukları yerlerinden (kaldırıp) değiştirirler...”⁹¹ “(Yahudiler de) Allah hiç bir beşere hiçbir şey indirmede, dediler. Söyle (onlara) ki: “... (İşinize geleni gösterip) açıkladığınız (fakat) çoğunu gizlediğiniz o kitabı kim indirdi?”⁹² gibi âyetlerde ifade etmektedir.

İsrâiliyyât dediğimiz şeyler de, büyük çoğunlukla Kur'an-ı Kerim tarafından niteliği bildirilen bu kitaplar ve bunların şerhi mahiyetinde olan hayal mahsülü düzme eserlerden nakledilmektedir. Şimdi bu Yahudi kaynaklı rivayetlerin yasaklanmasını anlatan hadislerden birkaçını zikrederim.

Hız. Peygamber zamanında ehlikitaptan olan Yahudiler, Tevrat'ı İbranice okurlar ve onu Müslümanlar anlasınlar diye Arapça olarak tefsir ederlerdi. Durumdan haberdar olan Resulullah, “Ehlikitabı ne tekzip; ne de tasdik edin. Sizler, ‘Biz Allah’a ve onun tarafından indirilene iman ettik.’⁹³ deyiniz.” buyurdu.⁹⁴ Rivayete göre Hız. Ömer, Tevrat'tan bir sahife yazmıştı. Yazdığı bu sahifeyi Hız. Peygamber'e getirdi ve okumaya başladı. Bu esnada Hız. Peygamber'in yüzü değişiyordu. Mecliste bulunan Ensar'dan bir zat Hız. Ömer'e: “Yazıklar olsun sana ey Hattab oğlu Ömer! Sen Resulullah'ın yüzünü görmüyor musun?” dedi. Bundan sonra da Hız. Peygamber: “Ehlikitaba hiçbir şey sormayın. Kendileri sapık olan adamlar sizi asla doğru yola iletemezler. Sizler de (ehlikitaba sorduğunuz ve cevap aldığımız takdirde onları tasdik ve tekzipten dolayı) ya hak olan bir şeyi yalanlamış veya batıl olan bir şeyi doğrulamış olursunuz. Allah'a yemin ederim ki eğer Musa sağ olsaydı bana iman edip, yoluma iman edip, bana uymaktan başka çare bulamazdı.”⁹⁵ buyurdu.

Bir başka rivayette Hız. Ömer, Kâ'bu'l-Ahbâr'ı Beni israil kıssalarını anlatmaktan men etmiş ve aksi davranışta bulunduğu takdirde onu kendi memleketine sürmekle tehdit ederek, “Ya eski milletlerin ve onlara ait kitapların haberlerini anlatmaktan vazgeçersin ya da seni maymunlar ülkesine (Yemen) sürerim.”⁹⁶ demiştir.

91 Nisâ, 4/46.

92 En'âm, 6/91. Tahrif ve tağyirle ilgili âyetler için bkz. Mâide, 5/13, 14, 15, 41.

93 Bakara, 2/136.

94 Buhârî, Şehadât, 24; Tefsir, 2/11; İtisam, 25; Tevhid, 51; Ebu Davud, İlim, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/136.

95 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/378.

96 Buhârî, İtisam, 25. İsrâiliyyâtın men'i ile alakalı bilgiler için bkz. Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 55-57; Na'na', *İsrâiliyyât*, s. 87; Aynî, Bedruddin Ebu Muhammed, *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihî'l-Buhârî*, Beyrut, ts., XIII/261.

İsrâiliyyâtın Nakline Cevaz Veren Hadisler

Müslümanlar kitaplarının veciz ve özlü oluşundan dolayı onun tefsirini ve açıklamasını yaparken diğer dinlerin tafsilatlı haberlerini de almışlardır. Bunlar İslami ilimlerin hemen hepsinde görüldüğü gibi daha ziyade kendisini tefsirde hissettirir. Tefsirdeki bu isrâiliyyât hareketi, sahabe devrine kadar indirilebilir. Kur'an'ın Tevrat ve İncillere nispetle kıssalar yönünden veciz oluşu sahabenin tefsir hususunda ehli-kitaba müracaat etmelerine sebep olmuştur. Kur'an'daki bir kıssayı ele alan sahabe, bu hususta eskiden kitap ehlinde olup sonradan Müslüman olan kimselere kıssaların teferruatıyla ilgili hususları soruyorlardı. Yalnız sahabe her şeyi kitap ehline sormadığı gibi onlardan gelen her şeyi de kabul etmiyorlardı.

Bazı hadis mecmualarında yer alan Abdullah b. Amr b. As'a ait bir rivayette Hz. Peygamber: "Bir âyet dahi olsa benden (işittiklerinizi) başkalarına ulaştırın. Beni israilden nakledin. Bunda beis yoktur. Kim bana kasten yalan isnat ederse o cehennemdeki yerine hazırlansın."⁹⁷ demiştir. Hadise dikkat edilirse daha önce zikredilenlerin aksine beni israilden rivayet etmede bir mahzur olmadığı vurgulanmaktadır.

Bu müsaadeden dolayı Abdullah b. Amr, Yermük muharebesi ganimetlerinden kendi payına düşen iki deve yükü ehlikitaba ait kitaplardan, anladığı nispette nakillerde bulunmuştur. Fakat onun bu şekildeki nakilleri 'istişhad'⁹⁸ içindi. Yoksa itikat ve ahkamla ilgili değildi. Bu haberden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber onları tamamen menetmemiş, İslam'ın ruhuna zıt olmayan şeyleri almakta bir beis görmemiş olabilir.

Bu tek örneğin dışında İsrailoğulları'ndan hadis nakline dair elimizde hiç bir rivayet yoktur. Zehebi bu hususta bazı müelliflerin, Yahudi ve Hristiyanlara müracaatı dile getiren âyetlere dikkati çekerek isrâiliyyâtın nakline cevaz verme yoluna meylettiklerini ifade etmiştir. Oysa bu yanlış bir yoldur. Hz. Peygamber'e has olan ve Kur'an tarafından bildirilen durumlar yanlış değerlendirmelere yol açmamalıdır.⁹⁹ demektedir.

Bunlara, "Tevrat indirilmeden önce İsrailin (Hz. Yakub'un) kendisine haram kıldığı şeyler dışında İsrailoğulları'na bütün yiyecekler helal idi. De ki: Doğrularдан iseniz, Tevrat'ı getirin, okuyun."¹⁰⁰ âyeti misal olarak verilebilir. Bu âyet, isrâiliyyâtın

97 Buhârî, Enbiyâ, 50; Müslim, Zühd, 72; Tirmizi, İlim, 13; İbn Mace, Mukaddime, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/39.

98 İbn Manzur, Cemaeddin Muhammed b. Mükerrümü'l-Ensârî, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, 1992/1412, III/240; Aydın, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İstanbul 1979, s. 79; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, III/1646; Ebû Zehv, Muhammed, *el-Hadis ve'l-Muhaddisân*, Beyrut 1984/1402, s. 187-188.

99 Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 57 vd.

100 Âl-i İmrân, 3/93.

naklini caiz görenler tarafından rivayet edilen âyetlerden¹⁰¹ birisidir. Bu âyet Yahudilerin “yiyeceklerin hepsinin helal olması” konusunu inkar ettiklerini ortaya koymakta, onların yalanlarını yüzlerine vurmakta ve iddialarının aksi olan hususun kendi mukaddes kitaplarında yazılı olduğunu bildirmektedir. Âyetin nüzul sebebi incelendiği zaman bu husus daha güzel anlaşılacaktır.¹⁰² Dolayısıyla bu âyetten ehlikitaba veya onların eserlerine müracaat etme, onlardan haber nakletme gibi bir netice çıkarmak oldukça zordur.

İsrâiliyyât’ın Naklinin Cevazı ile Men’inin Te’lifi

Kur’an, İsrailoğulları ile ilgili bilgiler sunarken bu bilgilerin doğruluğunun görülmesi için o kutsal kitapları referans gösterir. Örneğin Yunus sûresindeki “Eğer sana indirdiğimizden kuşkuda isen senden önce kitabı okuyanlara sor.”¹⁰³ âyetinde kitabın hak olduğunu Resulüne ispat etmek için daha önceki ilahi kitaplara müracaat etmesi kendisinden istenmektedir. Bu anlamda başka örnekler de Kur’an’da mevcuttur.¹⁰⁴ Kur’an’da eski peygamberlerle ilgili kıssalara da çok yer verilmektedir. Örneğin inen kesilmesi¹⁰⁵, Habil-Kabil kıssası¹⁰⁶, gökten inen sofraya¹⁰⁷, ashâbı uhûd¹⁰⁸ gibi olaylar eski peygamberler ve milletlerle ilgili olup Kur’an bunları bize nakletmektedir.

Ancak bu nakil işi hangi usulde olacaktır? Bu haberlerin naklinin nasıl olacağını, Zehebi özetle şöyle ifade etmektedir: “Bir Müslümanın onlardan nakledilenleri mutlak olarak kabul ve reddetmesi caiz değildir. Bilakis Kur’an ve sünnetin ruhuna uygun olanları kabul eder. Bu uygunluk, o haberin tebdil ve tahriften uzak olduğunu gösterir. Kur’an ve sünnetin ruhuna ve akla aykırı olan da reddedilir. Çünkü bu muhalefet, o haberlere tebdil ve tahrifin karıştığına delalet eder.

Buna göre İslam’a uygun olanın rivayeti caizdir. Ehlikitaba müracaata delalet eden âyetler buna hamledilir. Ve Resulullah’ın “haddisû...” şeklindeki hadisi ise doğruluğu bilinen şeylerin rivayet edileceğine işaret etmektedir. Nakle ve akla aykırı olanlara gelince onların rivâyeti caiz değildir. Allah’ın ehlikitaba müracaata müsaadesi ve Rasulullah’ın onlara nakle izin vermesi yalan haberi içine almaz. Çünkü Allah ve Rasulu’nün yalan haberi rivayete izin vermesi düşünülemez.

101 Ayrıca bkz., Yunus, 10/94; Ra’d, 13/43.

102 Vahidî, Ebu’l-Hasen Nisâburi, *Esbabu’n-Nuzûl*, Beyrut 1991/1414, s. 75-76.

103 Yunus, 10/94.

104 Enbiyâ, 21/7; Nahl, 16/43; Zuhruf, 43/45; A’râf, 7/163; İsrâ, 17/101.

105 Bakara, 2/67-73.

106 Mâide, 5/27-31.

107 Mâide, 5/112-115.

108 Bürûc, 85/4 vd.

İslam'ın sükût ettiği; yalana da doğruya da muhtemel olan konularda hüküm ise, kabul veya reddi tercih etmemektir. Resulün “Ehlikitabı tasdik de etmeyin, tezkib de etmeyin.” ifadesi de bunu açıklamaktadır. Ancak bu tür haberleri mutlak olarak doğru ve yanlış olarak nitelemeksizin nakil ise mutlak nakletmenin cevazı çerçevesinde değerlendirilmelidir.”¹⁰⁹

İsrâiliyyâtın naklinin cevazına ve yasaklılığına dair haberleri naklettikten sonra çalışmamızın bu noktasında isrâiliyyâtın tefsirlere girişi ve bunu kolaylaştıran amillerden de kısaca söz etmek yerinde olacaktır.

Tefsirlerde İsrâiliyyât

Araplar ekseriyet itibariyle ümmi bir topluluktu. Bu durum çeşitli şekillerde Kur'an ve Sünnette ifade edilmiştir.¹¹⁰ Şurası bir gerçektir ki ilim bakımından fazla terakki etmemiş kişiler bir anlamda ümmi olanlar her şeye karşı merak ve tecessüs ile doludurlar. Merak ettiği şeyleri kendinden fazla bir şeyi bilene sormayı isterler. Nitekim böyle de oldu. Bu sayede ehlikitaptan birçok nakil yapılmaya başladı. Bu nakledilenler zamanla çoğaldı, kitapları doldurdu. Bu haberlerin İslamiyet'e girişi, Arapların kültürlerinin zayıf olmasında aranılacağı gibi, İslamiyet'e yeni girenlerin şahsi durumlarında da aramak lazımdır. Fakat bunu söylerken bazı isimlerin de fazla istismar edilebileceğini gözden irak tutmamalıyız.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra sahabe devrinden itibaren isrâiliyyât denilen haberler, ekseriya Kur'an-ı Kerim'de kısa ve kapalı olarak zikredilen kıssalar etrafında meydana gelen boşlukları doldurmak içindi. Bu gaye ile diğer mukaddes kitap mensuplarına müracaat edilerek onların bu hususta kitaplarında bulunan tamamlayıcı bilgiler aktarılıyordu.¹¹¹ İsrâiliyyât denen şeylerin bir kısmı da bizzat Müslümanlar kanalıyla yayılıp kitaplara geçmiştir. Buna misal olarak Abdullah b. Amr b. Ass'ın, Yermük harbinde iki deve tutarı ehlikitap eserini elde etmesini ve bunları okuyup etrafa anlatmasını söyleyebiliriz.

İsrâiliyyâtın Geçişini Kolaylaştıran Amiller

Kur'an-ı Kerim'in ehlikitaba karşı tutumu isrâiliyyâtın geçişini kolaylaştıran amillerin başında gelmektedir. İslam'ın iman esaslarından biri “Kitaplara İman”; diğeri de “Peygamberlere iman”dır. Bir müminin Allah'ın mukaddes kitaplarından hiçbirini inkar etmesi düşünülemez. Hatta onlar hakkında şüphe bile edemez. Çünkü böyle bir durum müminin imanını zedeleyecek bir davranıştır.

109 Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 59 vd.

110 Âl-i İmrân, 3/20; Cum'a, 62/2; Buhârî, Savm, 13; Tirmizi, Kur'ân, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/132.

111 Keskiöğlü, Osman, *Nüzulünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, Ankara 1993, s. 224.

Kur'an-ı Kerim'in muhatabı bütün insanlar ve cinlerdir. İnsanların hiçbirisi Kur'an davetinden istisna edilmemiştir. Bu davet yapılırken muhataplardan asılları itibariyle kutsal kitaplara sahip olanlar arasında da bir fark gözetilmemiştir. Nitekim Kur'an, bu gerçeği şöyle dile getirir: "Andolsun ki biz İsrailoğulları'na kitap, hüküm, (adaletle hükmetmeleri için) hikmet ve peygamberlik vermiş, onlara tertemiz rızıklardan bahşetmiş ve onları (zamanlarında) âlemlerin üstüne çıkarmış idik. Onlara dinin emirlerinden açık deliller vermiştik..."¹¹² "Rasul kendisine Rabbinden indirilene iman etti, müminler de. Hepsi de Allah'a meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etmiş ve şöyle demişlerdir: Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz."¹¹³

Bunlardan ayrı olarak Kur'an-ı Kerim, Müslümanlara ehlikitaba iyi muamelede bulunmalarını emretmiş, onlara karşı girilecek herhangi bir mücadele ve münakaşada yine iyi tutum sergilemelerini istemiştir: "Ehlikitapla içlerinden zulmedenler hariç en iyi şekilde mücadele ediniz. Ve deyiniz ki: Biz, bize vahyolunana da size vahyolunana da inandık. Bizim ilahımız da sizin ilahınız da birdir. Biz O'na teslim olmuşuzdur."¹¹⁴

Kur'an-ı Kerim'in, kendisini kabul edenlere müsamahalı davrandığı gibi, kabul etmeyenlere de aynı şekilde davrandığını söylemiştik. Bu arada ehlikitaba da çok müsamahalı davranmış ve bunun neticesinde onlara birkaç maddede özetleyebileceğimiz çizye,¹¹⁵ ehlikitabın kestikleri hayvanların Müslümanlar tarafından yenilmesi,¹¹⁶ ehlikitabın kadınlarıyla Müslüman erkeklerin evlenebilmeleri,¹¹⁷ ehlikitabın kaplarından Müslümanların yiyebilmeleri¹¹⁸ gibi ayrıcalıklar vermiştir.

Bir başka amil de Hz. Peygamber'in ve sahabenin ehlikitaba karşı tutumlarıdır. Hz. Peygamber davetini bütün insanlara yöneltmişken¹¹⁹ bu davetten ehlikitabı ayrı tutamazdı. İslam'ın prensip olarak koyduğu bazı haller dışında Hz. Peygamber diğer din mensuplarıyla gayet hoş geçinmiş ve bize bunun çeşitli örneklerini bırakmıştır.

Sahabeden bazılarının Yahudi ve Hristiyan hizmetçileri ve köleleri vardı. Bunlar en yüksek seviyede insani muamele görüyorlardı. Zaman zaman Hz. Peygamber'e

112 Câsiye, 45/16, 17. Benzer ayetler için bkz. Bakara, 2/47, 122; Mâide, 5/5; Enbiyâ, 21/48; Ahkaf, 46/12.

113 Bakara, 2/285; Nisâ, 4/150.

114 Ankebût, 29/46.

115 Tevbe, 9/29.

116 Mâide, 5/5; En'âm, 6/121.

117 Mâide, 5/5.

118 Ebu Davud, Et'ime, 46. Ayrıca bkz. Kesler, M. Fatih, *Kur'an'da Yahudiler ve Hristiyanlar*, Ankara 1993, s. 146 vd.

119 Sebe', 34/28.

Medine civarında bulunan Hristiyan kolonilerinde yapılmış peynir ve emsali yiyecek maddeleri gelir, Efendimiz bunları kendi elleriyle keser ve verdi.¹²⁰

Bir gün sayıları epeyce kalabalık olan bir Hristiyan delege heyeti Medine'ye gelmişti. İçlerinde meşhur bey ve keşişlerin de bulunduğu bu topluluğu Hz. Peygamber mescitte misafir etti ve onların kendi ibadetlerini orada yapmalarına müsaade etti.¹²¹

Hz. Peygamber hasta olan gayrimüslimleri de ziyaret eder, onların hal ve hatırını sorar, müsait bir zemin bulunca da onlara İslam'ı anlatırdı. Nitekim bir gün Efendimizin tanıdığı genç bir Yahudi hastalanmıştı. Onu ziyaret eden Hz. Peygamber, kendisini İslam'a davet etti. Yahudi genç bu daveti kabul ederek şahadet getirdi ve Müslüman oldu. Bu olaya sevinen Hz. Peygamber, evden çıkarken: "Onu cehennemden kurtaran Allah'a hamdolsun"¹²² şeklinde dua etti.

Hz. Peygamber vefat ettiği zaman zırhı bir Yahudi'de rehin idi. Bu da bize Hz. Peygamber'in onlardan borç aldığını göstermektedir.¹²³

Hz. Peygamber'in ve sahabenin Hristiyan ve Yahudilere karşı gösterdikleri bu insani muamele isrâiliyyât dediğimiz şeylerin Müslümanlar arasında yayılmasının ve benimsenmesinin sebeplerinden birisini teşkil etmiştir. Efendimizin kendilerine bu kadar iyi davrandığı insanların mukaddes kitaplarından nakledilen şeylerin benimseneceği, ibret gayesi ile dinleneceği ve hatta kitaplara yazılacağı yolunda kuvvetli bir kanaat oluşmuştur. Bu kanaat, isrâiliyyâtın alınmayacağı, duyulanların tezkib ve tasdik edilmeyeceği yolundaki beyanları bir ölçüde gölgelemiştir. Oysa ki Hz. Peygamber'in ehlikitaba karşı gösterdiği bu insani muamele ayırıdır; onların haberlerini reddetmek ayırıdır. Bu sünnetlerden onların haberleri lehine bir netice çıkmaması gerekir, ancak çıktığı da bir vakiadır.

İslam Düşmanlığı

İslam yayılıp güçlendiği zaman ona karşı olanlar kuvvetle karşı koyamayacaklarını anlayınca, hile yoluna saptıktan başka çare bulamadılar. Bundan dolayı bazen açıktan, bazen hile ile İslam düşmanlığı yaptılar. İman edenlere düşmanlıkta en ileri gidenler Yahudilerdi. Çünkü onlar kendi kuruntularına göre Allah'ın seçkin kavimleri idiler. Kendilerinden başka kimselere bir fazilet tanımamakta, Hz. Musa'dan sonra kimseyi peygamber olarak kabul etmemekteydiler. Bazıları Müslüman görünüp din ve itikatlarını içlerinde gizlemişler ve onlar vasıtasıyla da bir hayli isrâiliyyât kitaplarımıza geçmiş bulunmaktadır.

120 Ebu Davud, Et'ime, 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/234, 302.

121 İbn Hişam, *Sireti'n-Nebeviyye*, Mısır 1936/1365, II/223-224.

122 Buhârî, Cenâiz, 80.

123 Buhârî, Cihad, 89; Tirmizi, Büyü, 7; Nesâî, Ahmed b. Şüayb, *Sünen-i Nesâî*, İstanbul 1992, Buyu 58.

İslamiyet daha Hz. Peygamber ve ilk dört halife devrinde geniş bir sahaya yayılmıştı. Bunun neticesinde Müslümanlar muhtelif din ve inanışlara mensup kavimlerle karşılaştılar. Bunlarla bir arada yaşama mecburiyeti yeni meseleler ortaya çıkardı. Devamlı bir arada yaşamak, doğal olarak bu kavimlere ait bazı görüş ve fikirlerin Müslümanlar arasında yayılmasına vesile oldu. Bu yayılmada, bilhassa kendi dinlerini terk edip İslam'a girenlerin rolü çok büyüktür. Bunlar İslam akaidini kabul etmekle birlikte eski akidelerinden tamamen sıyrılamıyorlardı. Çünkü dinî inançların insan üzerindeki tesiri ve nüfuzu çok büyüktür ve bunları kolayca unutma imkanı yoktur. Bu sebeple İslam'ı kabul eden kimseler, herhangi bir kasıtları olmaksızın eski akide ve dinî görüşlerinden bazılarını yeni girdikleri dine ve bu dinin mensuplarına nakleliyorlardı.¹²⁴

Yahudilerden ve diğerlerinden İslam'a girmekle beraber içlerinde daha başka gayeler besleyenler de vardı. Bunlar ya elde edecekleri rütbeleri veya sahip olacakları bol serveti düşünüyorlardı. Müslümanları içten vurma çareleri arıyorlardı. Bu gaye ile düşmanlıklarını içlerinde saklayarak ve Müslüman görünerek Müslümanlara tesir etmeye, hile ile İslam'ı yıkmaya çalışıyorlardı. Bunlar tarafından getirilen görüş ve fikirler zamanla Müslümanlar arasında yayıldı¹²⁵ ve böylece islamî literatüre, özellikle de tefsirlere girme fırsatı buldu.

Burada Yahudiler başta olmak üzere Hristiyanların ve diğer din mensuplarının ortaya attıkları çeşitli fikirlerle bazı kelimeler mezheplerine tesir ettikleri, bir ölçüde onların doğmasına, gelişip kuvvetlenmesine vesile oldukları, onları fiilen benimzedikleri ve böylece de yabancı olan fikirlerin İslam'a girdiği bilinmektedir.¹²⁶

Kâ'bu'l-Ahbâr'ın Rivayet Tefsirindeki Yeri

Kâ'b'tan tefsirle ilgili birçok haber rivayet edilmiştir. Çalışmamızın bu kısmında isrâiliyyâtın bir çoğunun ona nispet edilmesinden dolayı Kâ'b'ın kendisinden rivayet ettiği kimseleri, ondan rivayet edenleri ve özellikle de âlimlerin onun sikalığ/güvenilirliği konusundaki görüşlerini vererek rivayet ilmindeki yerini tespitte çalışacağız.

Kâ'b, Resulullah'tan mürsel¹²⁷ olarak rivayette bulunmuştur.¹²⁸ Kâ'b'ın Hz. Ömer'le sıkı bir ilişkisi olduğu için, ondan çok rivayet etmiştir. Ayrıca Süheyb ve Aişe (r.a.)'den de rivayetleri bilinmektedir.¹²⁹

124 Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât* s. 31.

125 Koçyiğit, Talat, *Kelamcılarla Hadisçiler Arasındaki Münakaşalar*, Ankara 1984, s. 71-72.

126 Na'na, *İsrâiliyyât*, s. 113-114.

127 Mürsel hadis, tabiinin sahabeyi atlayarak Hz. Peygamber'e zafere ettiği hadis çeşididir. (Bkz. Ahmed Naim, *Sahih-i Buhârî*, Mukaddime, I/141; Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Usûlü*, MÜF.Y., İstanbul 1993, s. 132.

128 İbn Hacer, *Tehzib*, IV/595.

129 Nevevî, *Tehzibu'l-Esmâ*, I/68; Zehebî, *A'lam*, III/490; Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 95; İbn İmad, *Şezerâtu'z-Zehab*, 1/40.

Kâ'b'ın kendisinden rivayette bulunduğu kişiler sayılırken, sahabeden Abdullah b. Abbas, Ebu Hureyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Muaviye zikredilmektedir. Tabiiinden de Said b. Müseyyeb, Ata b. Yesar, Ebu Rebab Mutarrif b. Malik el-Kuşeyri, Hz. Ömer'in mevlası Esleme, Kâ'b'ın torunu Tubey'u'l-Himyeri, Ebu Selam Esved, Malik b. Amir el-İsbahi, Ata b. Ebî Rabah, Abdullah b. Damre es-Selûfî, Abdullah b. Rebah el-Ensari, Ebu Rafi' es-Saiğ, Abdurrahman b. Muğis, Revh b. Zenba, Yezid b. Himyer zikredilmektedir. Ayrıca Kâ'b'ı görmediği halde Şureyh b. Ubeyd, İbn Mevahin gibi şahıslar da onun ravileri arasında¹³⁰ zikredilmektedir.

Goldziher gibi müsteşrikler, Kâ'b'ın vasıtasıyla tefsire pek çok isrâiliyyât girdiğini iddia etmektedirler.¹³¹ Bu müsteşriklerin görüşlerini Ahmed Emin gibi müellifler kabul etmiş ve Kâ'b hakkında ağır ithamlarda bulunmuşlardır.

Kâ'b'ın rivayetleri hakkında Ahmed Emin şu ifadeleri kullanmaktadır: “Kâ'b'dan bize ancak ağızdan ağıza dolaşan rivayetler ulaşmıştır. Kendisinin eser yazdığı hiçbir yerde söylenmemekte ve ona atfedilen birçok rivayetlerin yanlış olarak kendisine isnat edildiği zannedilmektedir. Bunların birçoklarının, bilhassa Taberî tarafından nakledilmiş olanların kaynaklarının daha eski olduğu, gerek hahamların gerekse kilise büyüklerinin rivayetlerine ait buldukları ispat edilmiştir. İbn Kuteybe ile Nevevî gibi müteber tarihçiler Kâ'b'ı hiç zikretmezken, Taberî gibileri de bunu nadiren yapmakta, buna mukabil menakıp hikayecileri Sa'lebi ve Kisai onu bir sened olarak almaktadırlar.”¹³² Ahmed Emin'in bu ifadeleri, dikkat edilirse Kâ'b'ın rivayetleri ile ilgili yazılı bir eser bize ulaşmadığını, rivayetlerin ona isnadının da şüpheli olduğunu belirtmektedir.

Zehebî de onun rivayetleri hakkında şu yorumu yapar: “Kâ'b'tan birçok şey rivayet edilmiştir. İsrâiliyyâtın birçoğu da ona nispet edilmiştir. Ona nispet edilen haberlerin bazıları doğrudur, bazıları da küçük düşürücü bir yalandan ibarettir. Bazı münekkitler ona nispet edilen her şeyin doğruluğuna inanarak ona rastgele ithamlarda bulunmuşlardır. Oysa ona nispet edilen rivayetlerin birçoğunda yalan ve batıllar görülür. Çeşitli zamanlarda leh ve aleyhinde muhtelif haberler ortaya atılmıştır. Fakat Kâ'b'ın İslâm'a girdikten sonraki hayatına, sahabenin onun hakkındaki sözlerine, ondan rivayet edenlere, onun rivayetlerine ve de hadis âlimlerinin tasnif edilen eserlerinden, onun için çıkardıkları kıymetli bilgilere ve onun kuvvetli dindarlığı ve sağlam inançlılığına bakıldığında bu asılsız sözlerin çürütüldüğünü görürüz.”¹³³

130 İbn Ebi Hatim, *Kitabu'l-Cerh*, VII/161; Nevevî, *Tehzîbu'l-Esmâ*, 11/68; Zehebî, *A'lam*, III/490-1.

131 Goldziher, *Mezahib*, s. 101.

132 Ahmed Emin, *Fecru'l-İslâm*, s. 160-161. Ayrıca bkz. Schmitz, “Ka'b”, VI/3.

133 Zehebî, *A'lam*, III/389-390; Zehebî, *İsrâiliyyât*, s. 95.

Bu noktada Kâ'b hakkında itham konusu olan rivayetlerden bir kaçını aktarıp, âlimlerin bunlara verdikleri cevaplarını ve Kâ'b'ın cerh ile tadili ile ilgili ifadelerini zikredelim.

Kâ'b'ın Müslüman olduktan sonra da Yahudiliğini devam ettirdiğine dair rivayet “Ebû Vâil'den gelmektedir. İbn Mesud ile bir adam arasında geçen konuşmada İbn Mesud adama: “Nereden geldin?” deyince adam: “Şam'dan geldim.” diye cevap verir. Bunun üzerine İbn Mesud: “Orada kiminle görüştün?” diye sorar. O da: “Kâ'bu'l-Ahbâr ile görüştüm.” der. İbn Mesud, “Kâ'b, neler söylüyor?” diye sorar. “Bana semaların bir meleğinin omuzlarında döndüğünü söyledi.” deyince bunu duyan İbn Mesud: “Kâ'b, yalan söylemiş, o hâlâ yahudiliğini terketmedi mi?” deyip “Allah, yıkılmaları için gökleri ve yeri tutmaktadır. Andolsun gökler ve yer yıkılsa onları Allah'tan başka hiç kimse tutamaz. Şüphesiz O, halimdir, çok bağışlayandır.”¹³⁴ âyetini okumuştur.¹³⁵ İbn Mesud'a isnad edilen bu rivayet, bazı kaynaklarda İbn Abbas'a da nispet edilmektedir.¹³⁶ Bu rivayetten anlaşılıyor ki “O, hala Yahudiliğini terketmedi mi?” ihtarı onun daha önce de bu gibi şeylerle meşgul olduğu gibi bir halin mevcudiyetini ilk anda akla getirmektedir.

Kâ'b'ın Yalancılıkla ve Hata İle Suçlanması

Hz. Osman tarafından sorulan bir soruya yanlış cevap verdiği için Ebu Zer onu iterek elindeki sopa ile Kâ'b'ın başına vurmuş ve: “Ey Yahudi oğlu! Yalan söylüyorsunuz.” diyerek yanlışlarını düzeltmiştir.¹³⁷

Bir başka rivayette de, Hz. Aişe'ye Kâ'b'ın “Allah, kelimini ve rüyetini iki nebisi arasında taksim etti. Hz. Musa Allah ile konuştu; Hz. Muhammed'e ise Allah'ı görmesine izin verildi.” şeklinde konuştuğunu söylediklerinde Hz. Aişe, “Allah'a sığmıyorum. Eğer öyle söylersem saçlarım kurusun. Kim ki Hz. Muhammed Rabbini gördü, derse Allah'a en büyük yalanı söylemiş olur.” demiştir.¹³⁸ Bu haberde ise Hz. Aişe'nin Kâ'b'ın düşüncesini kabul etmediği ve yalan söylediğini dolaylı olarak ifade ettiği anlaşılmaktadır.

134 Fâtır, 35/42.

135 Taberî, *Cami'*, XXII/144; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Cami'li Ahkam'il- Kur'an*, Beyrut 1952, XIV/356-357.

136 Taberî, *Cami'*, XXII/144; Kurtubî, *Cami'*, XIV/356-357.

137 Taberî, *Tarih*, V/286-287.

138 Taberî, *Cami'*, XVI/77; Goldziher, *Mezahib*, s. 128.

H. Muaviye, Medine'de Kureyş'ten bir topluluğa bir şeyler anlatıyordu. Söz arasında Kâ'b'tan bahsedilince Muaviye, Kâ'b için "Ehlikitaptan (nakil yapan mühtedilerin) en doğrusu olsa da biz onun yalanını yakaladık." dedi.¹³⁹ Bu rivayet hakkında Abdullah Aydemir şunları zikretmektedir: "Buhari tarafından rivayet edilen bu hadis, Kâ'b hakkındaki en ağır ithamlardan biridir. Bazı müellifler hadisi te'vil etmeye uğraşmışlar ve "Onun yalanını yakaladık" ifadesindeki "aleyh" in zamirini Kâ'b'a değil, kitaba vermişlerdir. Bazıları da zamirin her iki şıkka da ihtimali olduğunu belirtmişlerdir. Kâ'b'ı bu ağır ithamlardan kurtarmak isteyenler onun kezzab olmadığını, bilhassa eski kitaplardan anlattığı şeylerde bazen hata ettiğini, yalan isnadının kendisine değil, tahrif ve tebdil edilmiş kitaplara ait olduğunu iddia etmişlerdir."¹⁴⁰

Kâ'b'ın Kıssa Anlatmaktan Menedildiğine Dair Rivayet

Kaynaklarda Avf b. Malik'in Kâ'b'ı kıssa anlatmaktan menettiğine dair rivayetler bulunmaktadır.¹⁴¹ Hatta sahabenin ileri gelenleri özellikle de Hz. Ömer tarafından Tevrat'tan nakil yapması engellenmiş, hatta bu yüzden Hz. Ömer tarafından dövülmüştür.¹⁴²

Kâ'b'la ilgili gerek sahabeden, gerekse diğer âlimlerden naklettiğimiz bu olumsuz haberlerden sonra Kâ'b'ın sika/güvenilir olduğuna dair görüşleri Muhammed Ebu Şehbe'nin ifadeleriyle verelim: "Hz. Muaviye'nin "Onun yalanını yakaladık" şeklindeki sözünden açıkça anlaşıldığına göre Kâ'b'ın bazı rivayetleri cerh edilmiştir. Ancak Ebu Reyve ve benzerlerinin söyledikleri gibi, bu onun uydurmacı ve yalancı olduğuna delalet etmez. Hz. Muaviye'nin bu sözünün elbet bir kıymeti vardır. O insanları ve desiselerini hemen kavrayan bir dahi idi. Hz. Muaviye Kâ'b'dan korkmazdı. Ona aldanması da düşünülemez. Eğer hakkında bundan daha fazla bir şey bilseydi çekinmeden söylerdi. Kâ'b hakkında hüsn-ü zan besleyen bazı alimler, Hz. Muaviye'nin bu sözünü de iyiye yorumlamışlardır. Nitekim İbn Hibban 'Sikat' adlı eserinde Hz. Muaviye, "Onun zaman zaman verdiği haberlerde hata ettiğini kastetmiştir. Yoksa yalancı olduğunu kastetmemiştir." der. İbnü'l-Cevzi ise "Bu sözün manası Kâ'b'ın ehlikitaptan verdiği bazı haberlerin yalan olduğudur. Yoksa kasten yalan söylemiş demek değildir. Çünkü Kâ'b, Yahudi âlimlerinin en seçkini idi." demektedir."¹⁴³

139 Kurtubî, *Camî'*, XIII/351; İbn Hacer, *Tehzib*, IV/595.

140 Zehebî, *Tefsir*, I/192-193; Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, s. 65-66. Ayrıca hadisin değerlendirmeleri için İbn Hacer, *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Mısır, 1959, XVII/100- 101; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XXV/74.

141 Kevserî, *Makalâtu'l-Kevserî*, s. 33; Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, s. 64.

142 Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 256; Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât* s. 66.

143 Ebu Şehbe, Muhammed, *Sünnet Müdafası*, çev. Mehmet Görmez-Mehmet Emin Özafşar, Ankara 1990, I/143-144.

Kevseri de bu hususta şöyle demektedir: “Ne kadar gizli olursa olsun, herhangi bir ravinin gerçek durumu kendilerine gizli kalmayan cerh ve ta’dil âlimleri onu uydurmacılıkla suçlamamışlardır. Cumhura göre o, sika bir râvidir. Bunun için ‘Dua-fa’ ve ‘Metrukin’ kitaplarında onun ismine rastlamak mümkün değildir. Zehebi, ‘Tezkiretü’l-Huffaz’ adlı eserinde, kısaca hal tercemesine yer vermiş, İbn Asâkîr ise ‘Tarih-i Dımeşk’te bunu genişletmiştir. Ebu Nuaym ise ‘Hilyetü’l-Evliya’da onun haberlerine, vaazlarına ve Hz. Ömer’i korkutmasına uzun uzadıya yer vermiştir. İbn Hacer ‘el-İsâbe’ ve ‘Tehzibü’t-Tehzib’ adlı eserlerinde hayatından bahsetmiştir. Bütün tenkitçiler sika olduğunda ittifak etmişlerdir.”¹⁴⁴

Onun güvenilirliği hakkında Zehebi de “Biz Kâ’b’ın sika ve adil olduğunu söylüyor ve böyle inanıyoruz. Bazılarının yaptığı gibi onu ta’netmeye gücümüz yetmez. İbn Abbas ve Ebu Hüreyre gibi büyük sahabiler ondan rivayette bulunmuşlardır. Müslim’in Sahih’inde ondan tahrir ettiğini ve Sahih’inin başka yerlerinde ve Kitabu’l-İman’ın sonlarında Kâ’b’ın rivayetlerini görürüz.¹⁴⁵ Keza Ebu Dâvûd, Tirmîzî ve Nesâî Kâ’b’tan hadis nakletmişlerdir.¹⁴⁶ Bütün bunlar yukarıda zikrettiğimiz görüşlerin yanında, Kâ’b’ın sika/güvenilir olduğuna delalet eder. Bütün bunlar, onun hakkındaki haberlerle ilgili töhmetleri reddetmeye kafi bir şehadettir.”¹⁴⁷ demektedir.

Âlimlerin Kâ’b’ın sikalığı ile ilgili bu görüşlerinin Hz. Aişe, Ebu Zer ve Hz. Muaviye’nin Kâ’b için söylediklerinin onun sikalığına zarar vermeyeceğini ifade ederek konuya son verelim. Hz. Aişe’nin Kâ’b’a, Allah Rasulü’nün Mirac’ta Allah’ı gördüğü konusundaki görüşüne karşı çıkması ise kanaatimizce bir ictihattır ve Kâ’b için onun sikalığını zedeleyecek bir durum değildir. Kaldı ki Kâ’b’ın dışında İbn Abbas, İbn Ömer gibi sahabiler de onun görüşüne katılmaktadır. Üstelik Resulullah’ın miraçta Allah’ı bir nur olarak gördüğünü ifade eden hadisler de Müslim ve Tirmizi’de mevcuttur.¹⁴⁸

Ebu Zer ve Muaviye’nin ifadelerini de o dönem âlimlerinin kişisel olarak farklı görüşlere sahip olmaları dolayısıyla içtihadî farklılık olduğu için aynı şekilde değerlendirmek gerekir kanaatindeyiz. Nitekim sahabelerin birbirlerini farklı görüşleriyle eleştirdikleri de bunu göstermektedir.

144 Kevserî, *Makalâtu’l-Kevserî*, s. 32-33.

145 Bkz. Buhârî, Bedu’l-halk, 15; Müslim, İman, 337; Eyman, 45; Zühd, 61, 67/.

146 Bkz. Tirmizi, Birr, 54; Tefsir, 53/2; Ebu Davud, Salat, 201, Nesâî, *Sünen-i Nesâî*, Cum’a, 45.

147 Zehebî, *Tefsir*, I/188-189.

148 Müslim, İman, 78, 291, 292; Ahmed b. Hanbel; *Müsned*, V/147, 157, 171, 175.

Sonuç

Kur'an-ı Kerim son inen hak kitaptır. Nüzulünden itibaren on dört asır gibi uzun bir zaman geçmesine rağmen tek bir harfi değişmemiş, değiştirilememiştir. Kur'an'ın böyle taşıyıcı ve tahriften uzak kalmasına karşılık, iniş tarihi itibarıyla Kur'an'dan önce olan Tevrat, İncil ve diğer mukaddes kitaplar ya tamamen kaybolmuşlar veya kendi mensupları tarafından değiştirilerek ilahi olma özelliğini yitirmişlerdir.

Araplarla ehlikitap, Hz. Peygamber'den önce birlikte yaşadıkları, seyahat, ticaret ve bunun gibi sebeplerle birbirleriyle ilişkili oldukları, İslami dönemde de Medine ve civarında da birçok Yahudinin varlığı ve Müslümanlarla sıkı ilişki içerisinde oldukları bilinmektedir. Ayrıca Yemen, Necran, Suriye ve civarlarında çokça Hristiyan vardı. Müslümanlar, Hristiyanlarla da gerek aynı şehirde yaşama, ticaret ve gerekse bazen dostane bazen de düşmanca bir hava içinde geçen siyasi ve idari münasebetler kurmuşlardı. Aralarında hızlı bir kültür alışverişi olmuştur. Arapların okuma yazma bilmemeleri bunda etkiliydi. Müslüman olan Yahudi ve Hristiyanlarla, zahiren Müslüman olup da, İslam'ı yok etmeyi düşünen grupların faaliyetleri bu kültür alışverişini hızlandırdı.

Hz. Peygamber'in "Ehlikitaba bir şeyler sormayınız.", "Onlar tarafından anlatılanları ne tasdik ne de tekzip ediniz." gibi açık yasaklayıcı beyanları bulunmaktadır. Bir kısım dinî konuların bazı kimselerce ehlikitaptan bazı kimselere sorulmuş olabilir. Bu sorma işinde belki de Hz. Peygamber'in üzerinde geniş açıklamalar yapılmaya müsait olan "Beni israilden haber nakletmenizde bir beis yoktur." hadisi ölçü olarak alınmıştır.

Hz. Peygamber ve sahabenin ehlikitaba karşı tavırları, Kur'an-ı Kerim'in ehlikitaba karşı tutumu ve bunun gibi sebeplerle isrâiliyyât yayıldı ve tefsire girdi. İsrâiliyyâtın tefsire girişine kaynak olarak bazı şahıslar gösterilmiştir. Bunlardan birisi de Muhadramûndan olan Kâ'bu'l-Ahbâr'dır. Kâ'bu'l-Ahbâr ve diğer şahıslar hakkında leh ve aleyhte birçok şey söylenmiş ve ithamlarda bulunulmuştur. Özellikle bu konuda müsteşriklerin büyük gayretleri bilinmektedir. Ancak İbn Hacer ve Zehebi gibi müelliflerimizin de ifade ettikleri gibi bu ithamların kabul edilmesi mümkün değildir.

Kâ'bu'l-Ahbâr, rivayet açısından cumhur tarafından sika olduğunda ittifak edilmediğinden hakkındaki olumsuz ithamların kabul edilmesi mümkün değildir. Onun Tevrat'tan rivayetler naklettiği doğrudur, ancak bu rivayetlerindeki hata metnin muhtevassındandır, yoksa Kâ'b'ın rivayetteki sika/güvenilirliğini zorlayacak bir durum değildir.

İsrâiliyyâtın nakli meselesinde âlimlerimizin ölçüsü, Zehebî'nin de ifade ettiği gibi, İslam'a uygun olanların rivayeti caiz; nakle ve akla aykırı olanların rivayeti caiz değildir. İslam'ın sükût ettiği; yalana da doğruya da muhtemel olan konularda hüküm ise kabul veya reddi tercih etmemektir. Ancak bu tür haberleri mutlak olarak doğru ve yanlış olarak nitelemeksizin nakil ise, nakletmenin cevazı çerçevesinde değerlendirilmelidir.